

Дурдинець Мирослав Юрійович,
викладач кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Найбільш концентрованим виразом культурної ідентичності нації, джерелом і відображенням її самобутності є мова, яка має об'єднувати суспільство, а не ділити його навпіл. Як сказано в Книзі книг, будь-яке царство, роз'єднане внутрішніми незгодами, перетвориться на пустку, та кожне місто або дім, поділені ворожнечею, не вистоять (Мт. 12:25). Саме у мові закарбований досвід попередніх поколінь, кожне з яких опиралося зовнішнім загрозам українству.

Важливим світоглядним чинником гальмування соціокультурного прогресу України завжди було недостатнє усвідомлення відповідних загроз безпеці держави, їх недостатня наукова розробка, що зрештою не в останню чергу призвело до анексії Автономної Республіки Крим, окупації частини Донецької та Луганської областей. Так, як свідчать дослідження академіка М. В. Костицького та інших сучасних українських філософів права [1–7], основними світоглядними загрозами безпеці держави є наступні: 1) культурно-ціннісна загроза (низький рівень розвитку світогляду, загальної та правової культури кожного члена суспільства, нерозвинене світобачення та світосприйняття особистості, недостатньо сформована система індивідуальних цінностей, відсутність власної життєвої позиції); 2) ідейно-доктринальна загроза (відсутність єдиної державної теоретичної суспільно-ідейної платформи, що призводить до заміщення відповідних прогагин альтернативними ідеологічними концептами); 3) суспільно-організаційна загроза (відсутність світоглядних, а відповідно – правових та організаційних передумов формування політичної свідомості населення та побудови дієвого механізму політико-правового забезпечення суспільного життя, здатного консолідувати суспільство, використати його неоднорідність як таку властивість соціальної системи, що додає їй гнучкості, динамізму, різноманітності, а відтак – життєздатності). Всі ці загрози значно посилюються без належної уваги до підтримки та розвитку української мови як єдиної державної мови.

Наслідком цього є наявність перманентних антагонізмів або відмова від активної участі в політичному житті, байдужість до реалізації людиною своїх прав і обов'язків, які можуть призвести до дезінтеграції українського суспільства. Головною небезпекою при актуалізації цих загроз є втрата народного суверенітету, однак небажані результати їх здійснення вражають значимістю та широтою спектра, при цьому всі вони призводять до зниження «політичного імунітету» держави, її здатності опиратися негативним явищам і процесам, конкурентоздатності на міжнародній арені. Перша загроза конкретизується у низькому рівні загальної та професійної культури населення, переважанні у світогляді прагматично-меркантильних та інших практично-приземлених мотивів. Друга загроза полягає у відсутності чітко сформульованих орієнтирів суспільно-політичного розвитку, ідеологічній невизначеності державного будівництва. Третя загроза криється у неефективній роботі механізмів, відповідальних за активізацію політичної свідомості та згуртування населення навколо спільних соціальних цілей, що призводить до мобілізації сил, які спекулюють на суспільних суперечностях, отже, постійного і гострого політичного протистояння, яке руйнує конструктивні здобутки демократичної політичної влади, або до консервації влади за допомогою авторитарних методів, результатом якої є відчуження людини від участі в політичному житті – конформізм, абсентеїзм, політична апатія тощо. Відповідно передумовами подолання зазначених внутрішніх загроз безпеці держави (у зв'язку з омолодженням політичних еліт і констатованим сучасним спрощенням механізмів просування системою соціальних ліфтів) можна вважати підвищення рівня освіти, яка відповідає за розвиток теоретичного світогляду, загальної, політичної та правової культури соціального суб'єкта, формування єдиної державно-ідейної доктрини та створення відповідної системи реалізації її положень, розвиток національної свідомості та патріотичне виховання громадян, а також розробку ідей соціальної солідарності та солідаризму, підтримка і захист національної культури та української мови як єдиної державної мови.

Держава не може залишатися осторонь процесів функціонування української мови, особливо в часи озброєної агресії в умовах масштабної та багатовекторної гібридної війни. Головним напрямом впливу на сучасне суспільство є інформація, а подається ця інформація за допомогою мови, тому розуміння можливостей протидії загрозам національній безпеці держави передбачає усвідомлення стратегічного значення мовної політики.

Основні вектори впливу на суспільство за допомогою розвитку функціонування української мови та відповідні основні напрями мовної політики України можуть бути визначені наступним чином: 1) політичний; 2) правовий; 3) економічний; 4) соціальний (у вузькому сенсі соціального); 5) організаційний; 6) світоглядний; 7) освітній. На наш погляд, кожен із цих векторів є надзвичайно важливим, але для майбутнього пріоритетним є адекватна підтримка функціонування та розвитку української мови саме в закладах вищої освіти.

Так, Міністерство освіти та науки України 1 лютого 2018 року надіслало в заклади освіти всіх рівнів офіційного листа за підписом Міністерки Л.М.Гриневич щодо застосування державної мови в освітній сфері, в якому наголошено, що відповідно до Конституції України та Закону України «Про освіту» (статті 7, 32, 33, 54) мовою освітнього процесу є державна мова, науково-педагогічні працівники зобов'язані виховувати у здобувачів освіти повагу до державної мови та державних символів України та для розширення сфери застосування державної мови в галузі освіти рекомендувало продовжити роботу з популяризації української мови в учнівському, студентському та педагогічному середовищах, забезпечити підвищення рівня володіння державною мовою науково-педагогічними працівниками.

Крім того, 22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України ухвалив перелік правил, що встановлює способи передавання української літературної мови на письмі. Документ підготовлено Українською національною комісією з питань правопису, яка працювала впродовж 2015–2018 рр., при цьому враховано окремі зауваження та пропозиції, висловлені під час громадського обговорення проєкту. Багато громадських організацій, таких, як Товариство української мови, яке виникло у 1988 р., працюють у цьому напрямку. Також необхідні організаційно-правові гарантії даного процесу, за які має відповідати певна посадова особа. У зв'язку з цим, важливою є діяльність мовного омбудсмена. Як відомо, Кабінет Міністрів обирає одного з трьох претендентів, запропонованих Міністерством культури, Національним агентством з питань держслужби та комісією від секретаріату уповноваженого Верховної Ради з прав людини, яка на основі конкурсу визначає свого кандидата.

Слід звернути увагу, що українська мова є головним засобом політико-правової комунікації, від якої значною мірою залежить добробут суспільства, стабільність і економічне

зростання. Політико-правова комунікація – це доволі новий політологічний термін, який увійшов до наукового категоріально-термінологічного апарату зовсім нещодавно [7], під ним розуміють обмін політико-правовою інформацією в суспільстві, який об'єднує соціальних суб'єктів, сприяє порозумінню між ними та врегулюванню суспільних відносин.

Система політико-правової комунікації охоплює суб'єкти, цілі, зміст, методи, засоби, контекст. Передавання політико-правової інформації, яке здійснюється багатьма каналами та за допомогою розмаїття ресурсів (серед усіх форм суспільної свідомості право володіє найширшим спектром засобів впливу), може бути поєднане з особливою діяльністю, яка спрямована на інтерпретацію змісту повідомлення, подолання перешкод та нейтралізацію «шумів», а також досягнення консенсусу сторін, тому має не лише «процесуальне» значення, а є надзвичайно важливою для продуктивності комунікації, що є ключовою передумовою правового розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Костицький М. В. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції : монографія. Чернівці : Рута, 2008. 560 с.
2. Костицький М. В. Психологічні, юридичні та політичні аспекти запровадження української мови як державної. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 9–19.
3. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система : монографія. Харків : Право, 2017. 336 с.
4. Павлишин О. В. Правова освіта як передумова подолання внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці держави. *Європейське право і європейська правова освіта – пріоритетні напрями підготовки вітчизняних фахівців права*. 2014. Вип. 3. С. 58–60.
5. Павлишин О. В. Світоглядні загрози процесу творення політичної нації та передумови їх подолання. *Сучасна політична нація: духовно-моральні, культурно-етичні, соціально-економічні засади розвитку*. Київ : Нац. акад. упр., 2014. С. 107–108.
6. Павлишин О. В. Семіотико-правовий аналіз основних загроз духовній безпеці суспільства та передумов їх подолання в сучасній Україні. *Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я*. Київ, 2018. С. 47–49.
7. Павлишин О. В. Політико-правова комунікація. *Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори)* / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.] ; за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ – 2000, 2015. С. 295.